

**KONCEPCIA ŠPECIÁLNOPEDAGOGICKÉHO PORADENSTVA V SR.
v časovom horizonte rokov 2000 – 2015**

(aktualizácia Konceptie špeciálnopedagogického poradenstva schválenej MŠ SR číslo 68/1998 – 42 dňa 15.mája 1998 v intenciách projektu Milénium pre účely jej zapracovania do Konceptie výchovy a vzdelávania detí so zdravotným postihnutím v rokoch 2000 až 2015 schválenej MŠ SR dňa 18. decembra 2000 číslo 503/00-44)

KONCEPCIA ŠPECIÁLNOPEDAGOGICKÉHO PORADENSTVA V SR. v časovom horizonte rokov 2000 – 2015

ÚVOD

Ústava Slovenskej republiky v Čl. 38 a Čl. 42 garantuje žiakov so špeciálnymi výchovno – vzdelávacími potrebami špeciálnopedagogickú starostlivosť pri vzdelávaní a príprave na povolanie.

Deklarácia práv dieťaťa v článku 2 požaduje, aby bola dieťaťu venovaná špeciálna starostlivosť, čo sa týka všestrannej podpory jeho schopností v súlade so zákonmi, s cieľom rozvinúť osobnosť dieťaťa po stránke fyzickej, intelektuálnej, morálnej a sociálnej, pričom v článku 5 stanovuje, že dieťaťu, ktoré je telesne, mentálne alebo sociálne zaostalé, musí byť zabezpečené liečenie, výchova a špeciálna starostlivosť.

Citované články Deklarácie práv dieťaťa chápané v nadväznosti na ods. 3 článku 26 Všeobecnej deklarácie ľudských práv, ktorý dáva rodičom prednostné právo zvoliť pre svoje deti druh vzdelávania, tvorili spoločne so skúsenosťami z praxe a výskumom potvrdenými faktami základ pre zmenu filozofie prístupu k otázkam výchovy a vzdelávania postihnutých a postihnutím ohrozených detí. Ťažiskovou myšlienkou, ktorá viedla od segregovaného spôsobu vzdelávania k integrovanému vzdelávaniu v školách bežného typu bolo, že cesta k integrácii v dospelosti nevedie cez segregáciu v detstve.

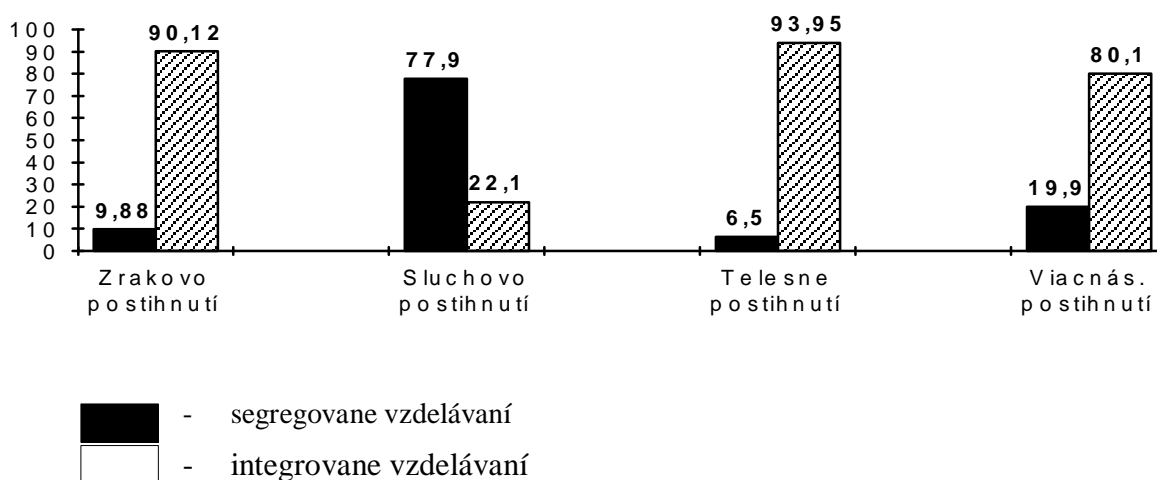
Zmeny vo vzdelávaní smerom k integrácii postihnutých detí sa zrodili v škandinávskych krajinách, kde bolo v tom čase špeciálne školstvo na veľmi vysokej úrovni. Niekoľkoročné výskumno - teoretické poznatky a praktické skúsenosti Švédska, Veľkej Británie, ako aj USA, Kanady, Austrálie, Spolkovej republiky Nemecka, Holandska a ďalších krajín potvrdili, že integračný trend je reakciou spoločnosti na segregáciu postihnutých detí. V pedagogickej terminológii predstavovala táto zmena filozofie prístupu tendenciu prispôbovať podmienky jednotlivých škôl konkrétnym možnostiam žiakov a upustiť od výberu žiakov podľa podmienok škôl. Väčšina handicapovaných detí je vzdelávaná v čo najmenej reštriktívnych podmienkach bežných škôl, a to za účinnej pomoci plne rozvinutého funkčného systému špeciálnopedagogického poradenstva.

Deväťdesiate roky znamenajú výrazný obrat v prístupe k základným otázkam výchovy a vzdelávania postihnutých a postihnutím ohrozených detí v podmienkach Slovenska. Do úzadia ustupujú ekonomické a rôzne „racionálne“ dôvody viac-menej automatického zaradovania postihnutých detí do špeciálnych škôl a zaslúžená pozornosť sa dostáva právu dieťaťa vyrastať v prostredí vlastnej rodiny a v prirodzenom prostredí svojich rovesníkov v podmienkach škôl bežného typu, ako aj právu rodičov môcť rozhodnúť o spôsobe vzdelávania vlastného dieťaťa.

Samotná snaha rodičov a ochota príslušných pedagógov vzdelávať handicapované deti v podmienkach škôl bežného typu sa ukázali ako veľmi pozitívny trend. Bez doplnenia o nevyhnutný špeciálnopedagogický poradenský servis je praktická realizácia integrácie iba experimentom na báze pokusu a omylu, kde je, a to i pri najlepších úmysloch, pokusným objektom postihnuté dieťa.

Podľa údajov z Výkazu MPSV SR o evidencii detí a mladistvých postihnutých na zdraví a Štatistickej ročenky MŠMŠ SR v rokoch 1985 - 1989 a Štatistickej ročenky školstva na rok 1995 navštevovalo školy bežného typu aj v uplynulom období pomerne vysoké percento zrakovo, rečovo a telesne postihnutých detí. V rokoch 1985 - 1989 to bolo 90,12 % zrakovo, 22,1 % sluchovo, 93,95 % telesne a 80,1 % viacnásobne postihnutých detí. Údaje sú znázornené v grafe č. 1. Relatívne najúspešnejšie prebieha integrácia žiakov s narušenou komunikačnou schopnosťou, so zrakovým postihnutím a s telesným postihnutím.

Graf č. 1: Podiel segregovane a integrovane vzdelávaných žiakov

Podľa praktických skúseností z tohto obdobia nezanedbateľný počet takto „integrovanych detí“ bol bez vybavenia príslušnou technikou a hlavne bez odbornej špeciálnopedagogickej pomoci doslova odsúdený na postupné zlyhanie, nárast defektivity, na vznik sekundárne navrhovaných negatívnych dôsledkov postihnutí a v mnohých prípadoch na dodatočné zaradenie do špeciálnej školy.

Komplex špeciálnopedagogických intervencií a iných odborných činností poskytovaných zariadeniami špeciálnopedagogického poradenstva je v krajinách s vyspelou úrovňou starostlivosti o zdravotne postihnutých a zdravotným postihnutím ohrozených detí a mládeže úplnou samozrejmosťou už celé desaťročia. Pre svoju operatívnosť, efektívnosť a nakoniec i nepopierateľne

väčšiu objektívnuosť v otäkzках výchovy a vzdelávania postihnutých, nahradil špeciálne školy v úlohe základného piliera v tejto oblasti.

Skúsenosti z mnohých krajín, ale aj naše skúsenosti podporené výsledkami viacerých výskumov realizovaných v tejto oblasti (napr. ŠPÚ, VÚDPaP v Bratislave) úplne jednoznačne potvrdili, že úspešnosť integrovaného vzdelávania je priamo podmienená dosiahnutou úrovňou špeciálnopedagogického poradenstva.

O tom, že integrácia zdravotne postihnutých je mimoriadne aktuálny a závažný problém, svedčí o. i. aj to, že sa ním od roku 1991 na viacerých zasadnutiach pravidelne zaoberala aj vláda SR. Vo svojom uznesení č. 143/1991 ukladá MŠMŠ SR rozpracovať koncepciu integrovanej výchovy zdravotne postihnutej mládeže, v uznesení č. 466/1993 spracovať programy starostlivosti o deti a mládež postihnutých na zdraví a to v rodinnom prostredí a všade tam, kde je to možné a vhodné spracovať programy integrácie výchovy a vzdelávania zdravotne postihnutých detí a mládeže, aby špecializované výchovné a vzdelávacie inštitúcie boli určené len pre malú skupinu ťažko zdravotne postihnutých, u ktorých výchovu a vzdelávanie nemožno zabezpečiť inak a zároveň spracovať programy integrácie týchto zariadení do ich sociálneho okolia a pripraviť zásady zákona o zdravotne postihnutých podľa medzinárodných noriem a dokumentov (Deklarácia práv dieťaťa, Všeobecná deklarácia ľudských práv, Štandardné pravidlá pre vyrovnávanie príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím) ku ktorým sa naša republika ich ratifikáciou prihlásila.

ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU

Legislatívne prostredie

Legislatívne predpoklady pre vznik špeciálnopedagogických poradenských zariadení, ktoré by v rokoch 1989 – 1990 postupne prevzali starostlivosť o cca 5000 evidovaných zdravotne postihnutých detí integrovaných v školách bežného typu, vytvoril zákon SNR č. 542/1990 Zb. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve v znení neskorších predpisov.

V súčasnom období systém vzdelávania v Slovenskej republike legislatívne umožňuje deťom so špeciálnymi výchovno - vzdelávacími potrebami podľa zákona č.29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov, zákona NR SR č.279/1993 Z.z. o školských zariadeniach a vykonávacích predpisov k týmto zákonom nasledovné spôsoby vzdelávania:

- vzdelávanie formou individuálnej integrácie v systéme bežného školstva (vyhláška MŠ SSR č.143/1984 Zb. o základnej škole v znení novely č.409/1990 Zb. § 3a ods.1:“Do školy možno zapísať aj žiakov zrakovo, sluchovo a telesne postihnutých alebo žiakov s chybami reči.“)
- vzdelávanie formou sociálnej integrácie v špeciálnych triedach bežných škôl (vyhláška MŠ SSR č.143/984 Zb. o základnej škole v znení novely č.409/1990 Zb. § 3a ods.2:“Pri školách možno zriaďovať špeciálne triedy pre žiakov so špecifickými vývinovými chybami učenia a správania, pre zrakovo, sluchovo, mentálne a telesne postihnutých žiakov alebo pre žiakov s chybami reči“, ďalej vyhláška MŠMŠ SR č.80/1991 Zb. o stredných školách v znení neskorších predpisov § 4 ods.8:“Na vybraných stredných školách možno zriaďovať špeciálne triedy pre zrakovo, sluchovo a telesne postihnutých žiakov.“)
- vzdelávanie v špeciálnych školách - segregované vzdelávanie (vyhláška MŠMŠ SR č.212/991 Zb. o špeciálnych školách)
- výchova v predškolských zariadeniach formou individuálnej integrácie, v špeciálnych triedach alebo v špeciálnych materských školách (vyhláška MŠV SR č.353/1994 Z.z. o predškolských zariadeniach v znení jej novely č.81/1997 Z.z.)

Špeciálno - pedagogické poradenstvo pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno - vzdelávacími potrebami, ich zákonných zástupcov a pedagógov upravuje vyhláška MŠMŠ SR č.212/1991 Zb. v znení jej novely vyhlášky MŠ SR č. 63/2000, ktorá umožňuje zriaďovať špeciálno - pedagogické poradne pri špeciálnych školách.

Vyhláška MŠ SR č.43/1996 Z.z. o podrobnostiach o výchovnom poradenstve a o poradenských zariadeniach už umožňuje zriaďovať zariadenia špeciálno - pedagogického poradenstva ako samostatné subjekty, rozširuje špeciálno - pedagogické zariadenia o detské integračné centrá a umožňuje rozširovať špeciálno - pedagogické poradenské služby vo forme vytvárania systematizovaných miest školského špeciálneho pedagóga v bežných školách.

Z uvedeného vyplýva, že špeciálne školstvo má vytvorené samostatné všeobecne záväzné právne predpisy pre výchovu a vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno - vzdelávacími potrebami. Nedostatok vidíme v kompetenčných možnostiach špeciálno - pedagogického poradenstva, ako i v systéme riadenia špeciálnych škôl a školských zariadení, nakoľko znenie § 4 zákona SNR č.542/1990 Zb. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve v znení zákona NR SR č.222/1996 Z.z. ČL.XXIII. spôsobuje nejednotnosť v riadení. Špeciálne školy a špeciálne výchovné zariadenia sú riadené z úrovne krajských úradov, ale zariadenia špeciálno - pedagogického poradenstva s právnou subjektivitou sú riadené z úrovne okresných úradov.

Súčasný stav špeciálnopedagogického poradenstva:

V zmysle zákona NR SR č.279/1993 Z.z. o školských zariadeniach a vyhlášky MŠ SR č.43/1996 Z.z. medzi subjekty špeciálno - pedagogického poradenstva patria:

- špeciálno - pedagogická poradňa
- detské integračné centrum
- školský špeciálny pedagóg

Analýzu súčasného stavu špeciálnopedagogického poradenstva sme z dôvodu väčšej prehľadnosti a možnosti spätnej kontroly realizovali vo vzťahu ku koncepcii výchovy a vzdelávania zdravotne postihnutých detí a mládeže z roku 1993 premietnutej do príslušných ustanovení zákona NR SR č. 279/1993 Z.z. o školských zariadeniach a vyhlášky MŠ SR č. 43/1996 Z.z. o podrobnostiach o výchovnom poradenstve a poradenských zariadeniach a koncepcie špeciálnopedagogického poradenstva, ktorú schválilo Ministerstvo školstva SR v roku 1998.

Podkladovým materiálom pre analýzu boli závery celoslovenských porád o špeciálnopedagogickom poradenstve z aktivít Spoločnosti pre špeciálnu a liečebnú výchovu zamerané na špeciálnopedagogické poradenstvo (Európske fórum 1995 – 1997) z medzinárodných aktivít odboru špeciálnych škôl MŠ SR (Holandsko 1997, Slovensko 1999), z prieskumu, ktorý sme realizovali v r. 1997 v Bratislave V a z informácií z dotazníka (príloha č. 2) zaslaného všetkým špeciálnopedagogickým poradniam a integračným centrom v SR ku koncepcii špeciálnopedagogického poradenstva (1998), súhrnná správa z inšpekčnej činnosti odboru školskej inšpekcie z roku 1999 „Správa o stave a poskytovaní špeciálnopedagogických služieb a výkonov v poradenských zariadeniach a úroveň rozširovania siete zariadení špeciálnopedagogického poradenstva“, Vzorový štatút zariadení špeciálnopedagogického poradenstva (1999) ako aj z

podnetov, návrhov a námetov získaných počas pracovných návštev v špeciálnopedagogických poradenských zariadeniach.

PLNENIE ÚLOH ZARIADENÍ ŠPECIÁLNO - PEDAGOGICKÉHO PORADENSTVA:

Úlohou zariadení špeciálno - pedagogického poradenstva je zabezpečovanie odbornej starostlivosti o žiakov so špeciálnymi výchovno - vzdelávacími potrebami a poskytovanie pomoci v procese ich integrácie do spoločnosti v spolupráci s rodinou, školou, odbornými lekármi a sociálnymi pracovníkmi, vykonávanie odbornej pomoci školám, ktoré navštevujú takéto deti a zapožičiavanie kompenzačnej techniky.

Svoju činnosť zabezpečujú diagnostickými, rehabilitačnými, poradenskými a metodickými službami formou ambulantnej starostlivosti, krátkodobých pobytov a návštev v prostredí, v ktorom dieťa žije. Špecifikom detských integračných centier je, že sa zameriavajú predovšetkým na deti v ranom a predškolskom veku.

a) Plnenie úloh v oblasti komplexnej špeciálnopedagogickej starostlivosti vo výchovnovzdelávacom procese, poskytovaní poradenstva a pomoci rodinám postihnutých detí, pedagógom, psychológom jako aj iným odborníkmi a vecne príslušným inštitúciám.

Od roku 1991 do roku 1999 bolo zriadených celkom 34 špeciálnopedagogických poradenských zariadení (28 špeciálnopedagogických poradní a 6 detských integračných centier). Počet poradenských zariadení vo vzťahu k počtu okresov v jednotlivých krajoch uvádzame v tabuľke č. 1.

Kraj	Počet okresov	Počet poradenských Zariadení	Počet okresov Bez ŠPP a DIC
Bratislava	8	8	2 *
Trnava	7	2	5
Trenčín	9	1	8
Nitra	7	7	0
Žilina	11	3	9 *
Banská Bystrica	13	7	8 *
Prešov	13	5	9 *
Košice	11	1	10
Spolu	79	34	51

Tab. č. 1 Zastúpenie zariadení špeciálnopedagogického poradenstva v jednotlivých okresoch a krajoch SR (* v jednom okrese je viac ŠPP alebo DIC)

Ako vyplýva z tabuľky č. 1 bezmála 60 % okresov doposiaľ nezriadilo vo svojom regióne žiadne zo zariadení špeciálnopedagogického poradenstva. Táto skutočnosť sa nám javí viac ako alarmujúca, ak si ju dáme do súvislostí s oficiálnou štatistikou o individuálnej integrácii detí v materských školách, žiakov v základných školách a študentov na stredných školách (Tab. č. 2) a žiakov v integrovaných triedach pri bežných školách zo Štatistickej ročenky 1999 Ústavu informácií a prognóz školstva k 15. 9. 1999, ktorú uvádzame v Tab. č.3.

Kraj	Materská škola	Základná škola	Gymnázium	SOŠ	SOU	Spolu:
Bratislava	53	589	6	19	2	589
Trnava	151	709	3	25	9	709
Trenčín	111	894	2	17	26	894
Nitra	158	713	6	5	14	713
Žilina	124	697	6	8	10	697
Banská Bystrica	330	837	4	59	59	837
Prešov	241	1548	1	0	0	1548
Košice	98	494	5	7	10	494
Spolu:	1266	6481	33	140	130	8050

Tab. č. 2 Počet individuálne integrovaných žiakov podľa jednotlivých krajov a škôl

Kraj	Materská škola	Základná škola	Gymnázium	SOŠ	SOU	Spolu:
Bratislava	18	204	0	0	0	222
Trnava	0	183	0	0	0	183
Trenčín	150	128	0	0	0	278
Nitra	120	44	0	0	0	164
Žilina	78	14	0	0	0	92
Banská Bystrica	90	262	0	0	0	352
Prešov	69	1013	0	25	0	1107
Košice	26	1294	0	0	0	1320
Spolu:	551	3142	0	25	0	3718

Tab. č. 3 Počet žiakov v integrovaných triedach podľa jednotlivých krajov a škôl z roku 1999

Ako vyplýva z tabuľky č. 1 a tabuľky č. 2 v SR je k 1.9.1999 8050 zdravotne postihnutých žiakov individuálne integrovaných v bežných materských, základných a stredných školách a 3718 zdravotne postihnutých žiakov navštevuje integrované triedy (špeciálne triedy) v systéme bežného školstva. V tab. č. 3 chýbajú ukazovatele počtu zdravotne postihnutých žiakov študujúcich v špeciálnych triedach na stredných školách.

Ak majú zariadenia špeciálnopedagogického poradenstva zabezpečovať odbornú starostlivosť o zdravotne postihnuté deti a poskytovať im odbornú pomoc v procese integrácie do spoločnosti, vykonávať odborný dohľad nad školami, ktoré navštevujú tieto deti a poskytovať im odborné služby, je nevyhnutné, aby bola urýchlene (podľa objektívnej potreby) doplnená sieť týchto zariadení. Najoptimálnejším riešením sa javí zriadiť predmetné poradenské zariadenie v každom okrese tak, aby malo každé zariadenie presne vymedzenú svoju regionálnu pôsobnosť a zároveň aj zodpovednosť za realizáciu vyššie uvedených úloh.

Potrebu okresnej pôsobnosti špeciálnopedagogických poradenských zariadení vo vzťahu k plneniu úloh postulovaných príslušnými legislatívnymi úpravami sme si overili aj prostredníctvom dotazníka k prieskumu ku Koncepcii špeciálnopedagogického poradenstva z roku 1998, ktorý sme adresovali 636 triednym učiteľom v 23 petržalských základných školách (príloha č. 3). Výsledky prieskumu uvádzame aj v tomto materiáli, keďže súčasný stav siete, kompetencií, ale najmä personálnej skladby zariadení špeciálnopedagogického poradenstva zostáva ku dnešnému dňu prakticky nezmenený. Región Bratislava - Petržalky sme zvolili celkom zámerne. Po predchádzajúcej analýze údajov štatistickej ročenky MŠ SR sme sa rozhodli pre Bratislavu ako reprezentatívnu vzorku pre jej počet škôl, priemerný počet žiakov na triedu (cca 24,7 žiaka), sociálnu skladbu atď.

Vzhľadom na orientáciu dotazníka smerom k realizácii úloh zariadení špeciálnopedagogického poradenstva nebola pre nás (na rozdiel od štatistiky integrovaných detí ÚIPŠ) rozhodujúcou diagnóza príslušného odborného lekára, ale požiadavka príslušného triedneho učiteľa na odbornú pomoc. Našu pozornosť sme tentokrát sústredili na zrakovo, sluchovo, rečovo, mentálne, viacnásobne postihnuté deti a deti s vývinovými poruchami učenia. Z týchto dôvodov sme vzorku telesne postihnutých neskúmali, keďže sa jedná výlučne o architektonickú úpravu prostredia.

Podľa údajov, ktoré nám poskytli triedni učitelia, bolo v petržalských ZŠ v roku 1997 celkove 3713 zrakovo, sluchovo, rečovo, mentálne a viacnásobne postihnutých žiakov a žiakov s vývinovými poruchami učenia. Prehľad podľa jednotlivých postihnutí je uvedený v tabuľke č. 4.

Dieťa je Postihnuté:	R o č n í K									Spolu
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	
Zrakovo	99	170	227	194	207	292	281	313	3	1.786
Sluchovo	4	9	7	8	7	11	6	4	-	56
Rečovo	154	115	110	101	67	46	63	51	-	707
Mentálne	4	1	3	5	9	1	2		-	25
Viacnásobné	3	7	7	3	2	6	-	2	-	30
VPU	67	109	179	177	112	158	150	157	-	1.109
Spolu:	331	411	533	488	404	514	502	527	3	3.713

Tab. č. 4 Celkový počet detí podľa druhu postihnutia a postupného ročníka v ZŠ v Bratislave - V z roku 1997

Uvedeným počtom (najmä u zrakovo, rečovo postihnutých žiakov a žiakov s vývinovými poruchami učenia) pripisujeme viac - menej hodnotu vstupnej - orientačnej informácie nakoľko viacerí pedagógovia nám uviedli, že za najväčší problém považujú práve skutočnosť, že sami nevedia zodpovedne posúdiť, či dieťa je postihnuté alebo nie, či si vyžaduje určitú modifikáciu prístupu, alebo k nemu možno pristupovať úplne rovnako ako k jeho spolužiakom.

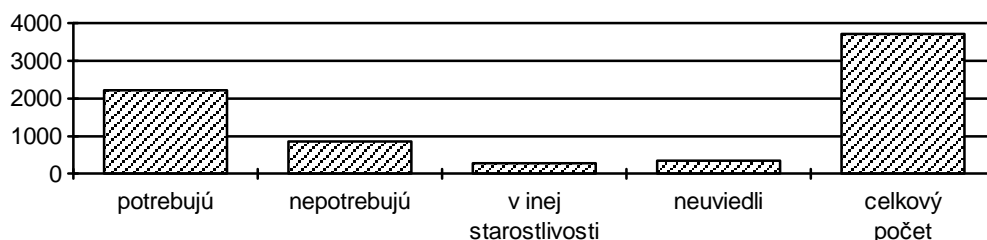
V blízkej budúcnosti bude potrebné precízovať pomocou špeciálnopedagogickej diagnostiky, ktoré deti vyžadujú individuálny špeciálnopedagogický prístup, resp. pomoc a podporu špeciálneho pedagóga, školského špeciálneho pedagóga, podporného pedagóga, asistenta a ďalších odborníkov. Úlohu možno realizovať len pri rozvinutej sieti poradenských zariadení a zodpovedajúcim personálnom obsadení.

V súčasnom období považujeme za jednu z ťažiskových úloh špeciálnopedagogických poradenských zariadení adekvátne reagovať na prejavenú potrebu a požiadavku pedagógov, v ktorých triede sú integrovaní postihnutí žiaci, aby im bola poskytnutá odborná pomoc. Konkrétny záujem, resp. nezáujem o poskytnutie odbornej špeciálnopedagogickej pomoci uvádzame v tabuľke č.5 a grafe č.2.

Potrebujú	Nepotrebujú	žiaci sú už v inej starostlivosti	Neuviedli	celkový počet
Zrakovo				
879	627	93	187	1.786
Sluchovo				
30	17	4	5	56
Rečovo				
486	114	54	53	707
Mentálne				
19	1	2	3	25
Viacnásobne				
22	2	5	1	30
Vývinové poruchy učenia				
791	94	122	102	1.109
Celkový počet				
2.227	855	280	351	3.713

Tab. č. Počty žiakov, ktorí sa podľa vyjadrení svojich triednych učiteľov dožadujú pomoci zariadení špeciálnopedagogického poradenstva

Graf č.: 2 - Potreba špec. ped. odbornej pomoci
(celkový počet)

Prekvapujúcim zistením nebolo ani tak, že sa triedni učitelia prakticky u 60% postihnutých a postihnutím ohrozených detí dožadujú systematickej a sústavnej pomoci zo strany špeciálnopedagogických zariadení, ale skôr skutočnosť, že o ňu prejavujú zvýšený záujem aj u detí, u ktorých uviedli, že sú už v odbornej starostlivosti iných poradenských zariadení.

Inými slovami učitelia integrovane vzdelávaných zdravotne postihnutých detí považujú za optimálne riešenie, aby starostlivosť o tieto deti komplexne „zastrešovalo“ jedno konkrétne zariadenie. Nevyhovuje im stav, pri ktorom musia iniciatívne sami vyhľadávať príslušné odborné pracoviská a pracovníkov, ale považujú za potrebné, aby jedno zariadenie v rámci svojej regionálnej pôsobnosti riešilo celý komplex otázok a problémov priamo aj nepriamo súvisiacich s integrovanou výchovou a vzdelávaním postihnutých detí.

b) Plnenie úloh v oblasti vyhodnocovania vhodnosti zaškolenia a realizácie individuálnych foriem výchovy a vzdelávania

Na základe informácií získaných z dotazníka, porád a osobných návštev poradenských zariadení, Správy o stave a poskytovaní špeciálnopedagogických služieb a výkonov v poradenských zariadeniach a úroveň rozširovania siete zariadení špeciálnopedagogického poradenstva z roku 1999 a Vzorového štatútu zariadení špeciálnopedagogického poradenstva (1999) môžeme konštatovať, že úloha sa plní len čiastočne, a to v rámci personálnych možností jednotlivých zariadení. Jednotlivé špeciálnopedagogické poradenské zariadenia vykazujú plnú kvalifikáciu svojich pracovníkov, ale za nedostatočný považujú počet a skladbu pracovníkov (väčšina zariadení sa dožaduje psychológa, ale aj špeciálnych pedagógov so zameraním na iné pédie a školských špeciálnych pedagógov a asistentov, resp. podporných pedagógov, sociálneho pracovníka, a iných odborníkov tak, aby mohli poskytovať komplexný servis vyplývajúci z ich poslania).

Ďalším faktorom, ktorý negatívne ovplyvňuje možnosť realizácie predmetnej úlohy je, že väčšina špeciálnopedagogických poradenských zariadení pracuje v nevyhovujúcich ekonomických podmienkach. ako aj skutočnosť, že sú zriadené ako súčasť príslušných špeciálnych škôl, a teda bez

vlastného rozpočtu čo výrazne obmedzuje ich možnosť vycestovania do rodín a škôl - teda do prirodzeného prostredia dieťaťa a pod.

Na základe spoločných porád a osobných rokovaní môžeme konštatovať, že na úrovni väčšiny okresov nie je zatiaľ ani vôľa zriaďovať tieto zariadenia ako samostatné právne subjekty. K plneniu úloh v tejto oblasti sa vyžaduje dopracovať príslušné právne predpisy špeciálneho školstva a školstva bežného typu tak, aby sa zabezpečila ich vzájomná prepojenosť. Rovnako sa vyžaduje vytvorenie legislatívnych a ekonomických predpokladov pre osamostatnenie a získanie právnej subjektivity špeciálnopedagogických poradní a zabezpečenie konkrétnej spolupráce poradenských zariadení s príslušnými školami a školskými zariadeniami na úrovni krajov a okresov.

c) Plnenie úloh v oblasti prípravy podkladov pre príslušné orgány na rozhodovanie o zaradení detí do škôl a školských zariadení.

Úloha sa realizuje len v minimálnom rozsahu. Chýba zapracovanie tejto dikcie do príslušných legislatívnych úprav pre materské, základné a špeciálne školy.

Realizácia tejto úlohy veľmi úzko súvisí aj s problematikou depistáže a evidencie zdravotne postihnutých detí na úrovni medzirezortných rokovaní s cieľom vytvorenia legislatívnych, odborných a personálnych podmienok pre celoslovenskú depistáž zdravotne postihnutých.

Realizácia tejto úlohy je opäť podmienená okrem iného úplnosťou siete poradenských zariadení a ich kompetenciami, zosúladením legislatívnych úprav o špeciálnopedagogickom poradenstve s úpravami pre školstvo bežného typu, zvýraznením kompetencií zariadení špeciálnopedagogického poradenstva v procese rozhodovania o zaraďovaní, prípadne preradovaní detí do výchovného a učebného procesu na všetkých úrovniach starostlivosti.

c) Plnenie úloh zariadení špeciálnopedagogického poradenstva v oblasti poskytovania a zapožičiavania kompenzačných pomôcok

Celková ekonomická situácia zariadení špeciálnopedagogického poradenstva zatiaľ neumožňuje, aby mohli zapožičiavať kompenzačné pomôcky všetkým zdravotne postihnutým deťom, ktoré sú v ich starostlivosti a ktoré tieto pomôcky skutočne potrebujú.

Situácia špeciálnopedagogických poradní je o to horšia, že ako súčasť príslušných špeciálnych škôl ani nie sú vlastníkami týchto pomôcok. Kompenzačné pomôcky sú podľa platných predpisov o inventarizácii majetkom školy, teda príslušná dikcia vyhlášky je v rozpore s inými rezortnými predpismi. Personálna skladba zariadení špeciálnopedagogického poradenstva si vyžaduje doplnenie aj o pracovníka – experta pre kompenzačné pomôcky jednotlivých postihnutí, ktorý by sa s touto problematikou zaoberal komplexne, to znamená aj po stránke ich funkčnej využiteľnosti

v procese reedukácie, rehabilitácie, kompenzácie, korekcie, diagnostikovania postihnutia a v iných intervenciách a službách.

d) Plnenie úloh v oblasti tvorby a overovaní nových špeciálnopedagogických metód a postupov, vypracovaní metodických materiálov.

Súčasný stav je podľa väčšiny respondentov nášho dotazníka charakterizovaný „mravenčou prácou“, ktorej chýba celoslovenské zosúladenie, odborné a metodické usmernenie. Tvorba, overovanie špeciálnopedagogických metód a postupov ako aj metodických materiálov si vyžaduje špecialistov pre teoretické spracovanie problematiky, vytvorenie odborného-metodického riadiaceho centra s oddelením vedy a výskumu, ktoré by zosúladilo činnosť jednotlivých poradenských zariadení, zabezpečovalo ich vzájomnú prepojenosť a informovanosť a v neposlednom rade aj diferenciaciu špecialistov – pracovníkov zariadení špeciálnopedagogického poradenstva podľa charakteru výkonov, ktoré prevádzajú.

NÁVRH KONCEPCIE ŠPECIÁLNOPEDAGOGICKÉHO PORADENSTVA

Špeciálnopedagogické poradenstvo ako neoddeliteľná súčasť komplexnej starostlivosti o zdravotne postihnuté a zdravotným postihnutím ohrozené deti a mládež by malo svoje poslanie plniť v dvoch hlavných rovinách.

Vo vertikálnej rovine by malo poskytovať svoje služby prakticky všetkým vekovým kategóriám zdravotne postihnutých a zdravotným postihnutím ohrozených detí a mládeže, a to od narodenia až po ukončenie prípravy na povolanie.

V horizontálnej rovine by malo obsiahnuť všetky druhy a vzájomné kombinácie postihnutí. Svoju starostlivosť by malo poskytovať rovnako zdravotne postihnutým deťom, ktoré sú integrované v školách a školských zariadeniach bežného typu, ako aj deťom zaradeným do špeciálnych škôl a školských zariadení a v neposlednom rade aj deťom, ktoré pre svoju vzájomnú kombináciu viacerých postihnutí nie je možné umiestniť v súčasnej sieti škôl a školských zariadení a z tohto dôvodu vychovávaným a vzdelávaným individuálne v rodinnom prostredí.

Vo vzájomnom priemete uvedených rovín by sa mala nachádzať problematika vyhľadávania, včasnej diagnostiky a podchytenia zdravotne postihnutých a zdravotným postihnutím ohrozených detí a mládeže, individuálna práca s týmito deťmi, odborná pomoc ich rodinám, predškolským zariadeniam, ich príprava pre vstup do školy, aktívna pomoc rodičom a pracovníkom škôl pri výbere najoptimálnejšieho spôsobu zaškolenia, kompletný poradenský servis deťom, ich rodičom a pedagógom počas celej školskej dochádzky, ako aj v procese výberu povolania a prípravy na povolanie (vrátane vysokoškolskej). Vzťah poradenského zariadenia so svojím klientom by nemal byť ukončený vstupom postihnutého do života - pracovného pomeru, ale tieto zariadenia by s ním mali udržiavať aj naďalej neformálny kontakt, pomáhať mu pri prekonávaní rozličných životných situácií a aj takýmto spôsobom spätne získavať cenné informácie pre obohatenie a skvalitnenie vlastnej činnosti.

Samotný charakter cieľov a úloh, ktoré špeciálnopedagogické poradenstvo plní, naznačuje, že by jeho zariadenia nemali pôsobiť ako relatívne izolované odborné pracoviská, ale ako otvorené súčasti systému komplexnej starostlivosti o zdravotne postihnuté a zdravotným postihnutím ohrozené deti a mládež. Mali by sa postupne vyprofilovať ako súčasť ich bežného života, ako niečo, čo nebudú chápať ako „zariadenie“, ale ako prirodzené spojenie medzi špeciálnou školou, bežnou školou a každodenným životom.

V tomto chápaní sa pôsobnosť zariadení špeciálnopedagogického poradenstva posúva ďaleko za hranice bežného pohľadu na školské zariadenia a stáva sa súčasťou filozofie prístupu k riešeniu základných otázok starostlivosti spoločnosti o zdravotne postihnutých.

Takto komplexne chápaný prístup vyžaduje určité korekcie v koncepcii špeciálnopedagogického poradenstva, ktoré uvádzame v nasledujúcej časti.

Na splnenie uvedených koncepčných zámerov, ako aj zvýšenia funkčnosti zariadení špeciálno - pedagogického poradenstva navrhujeme prijať opatrenia, ktoré sú súčasťou predkladaného návrhu aktualizácie Koncepcie špeciálnopedagogického poradenstva z roku 1998.

OPATRENIA

1. V gescii MŠ SR vytvoriť špeciálnopedagogické metodicko - riadiace centrum pre problematiku špeciálnopedagogického poradenstva, ktoré by zosúlad'ovalo činnosť jednotlivých poradenských zariadení, zabezpečovalo ich vzájomnú informovanosť, prepojenie spolupráce so zariadeniami rezortu školstva a iných rezortov, organizovalo odborné porady, semináre a iné akcie na domácej a medzinárodnej úrovni.
2. Prostredníctvom riadiaceho špeciálnopedagogického metodického centra zabezpečiť kontakty so zahraničnými organizáciami a zariadeniami, ktoré pôsobia na úseku špeciálnopedagogického poradenstva.
3. V gescii MŠ SR zo zástupcov zariadení špeciálnopedagogického poradenstva vytvoriť pri Štátnom pedagogickom ústave expertnú skupinu, ktorá by pripravovala a ministerstvu školstva predkladala na schválenie základné materiály pre prácu poradenských zariadení.
4. Zabezpečiť, aby sa príslušné časti vyhlášky MŠ SR č.: 43/ 1996 Z. z. premietli do právnych predpisov pre predškolské zariadenia a školy bežného typu tak, aby bola zvýraznená úloha špeciálnopedagogického poradenstva pri diagnostikovaní, zaraďovaní, prerad'ovaní, integrácii a pod. zdravotne postihnutých a zdravotným postihnutím ohrozených detí do výchovno-vzdelávacieho procesu.
5. V intenciách vyhlášky MŠ SR č. 43/1996 Z. z. a úpravou právnych predpisov doriešiť otázky vlastníctva kompenzačných pomôcok, koordinovať ich distribúciu deťom prostredníctvom zariadení špeciálnopedagogického poradenstva. Zvýrazniť kompetencie týchto zariadení pri kontrole, pridel'ovaní a prehodnocovaní efektívnosti využívania používanej kompenzačnej techniky a to individuálne u každej osoby.
6. Pripraviť predpoklady pre spoločné medzirezortné rokovanie ministerstva školstva s ministerstvami zdravotníctva, sociálnych vecí a rodiny s cieľom zosúladiť ich spoločné zámery v oblasti komplexnej špeciálnopedagogickej starostlivosti, doriešiť základné otázky medzirezortnej depistáže a evidencie zdravotne postihnutých určenej pre celoslovenské, krajské, okresné plánovanie personálneho, finančného a materiálneho zabezpečenia komplexu špeciálnopedagogických služieb a intervencií prostredníctvom zariadení špeciálnopedagogického poradenstva.
7. V rámci medzirezortných dohovorov prepracovať a realizovať systém financovania niektorých služieb zariadení špeciálnopedagogického poradenstva z prostriedkov zdravotných, resp. sociálnych poisťovní.
8. Vytvoriť právne prostredie pre osamostatnenie špeciálnopedagogických poradní od škôl a školských s vlastným rozpočtom a umožňovať získanie ich právnej subjektivity so zámerom skvalitnenia špeciálnopedagogickej starostlivosti aj integrovane vzdelávaných zdravotne

postihnutých detí a mládeže. Vytvárať podmienky pre vytváranie centier komplexnej špeciálnopedagogickej starostlivosti pre jednotlivé typy postihnutí zvlášť s rozširovaním vlastnej sieťou detašovaných pracovísk v SR a to podľa regionálnych požiadaviek.

9. V spolupráci s krajskými a okresnými úradmi doplniť sieť poradenských zariadení (štátnych, súkromných a cirkevných) tak, aby bola ich regionálna pôsobnosť maximálne efektívna a odborná zodpovednosť viazaná na konkrétny okres – región. Pre účely zariadení špeciálnopedagogického poradenstva vyčleňovať objekty s bezbariérovým prístupom a prostredím.
10. V nadväznosti na skvalitnenie ekonomických podmienok preniesť ťažisko práce špeciálnopedagogických poradenských zariadení do prirodzeného prostredia zdravotne postihnutých a zdravotným postihnutím ohrozených detí a mládeže, a to do ich rodín, škôl a školských zariadení.
11. Spoločne so zástupcami krajských, okresných úradov a zariadení špeciálnopedagogického poradenstva zjednotiť obsahy štatútov zariadení špeciálnopedagogického poradenstva v intenciách Vzorového štatútu zariadení špeciálnopedagogického poradenstva schváleného ministerstvom školstva v roku 1999.
12. Doplniť počet pracovníkov zariadení špeciálnopedagogického poradenstva podľa objektívnych požiadaviek na komplexnú špeciálnopedagogickú starostlivosť v danom regióne tak, aby základnú personálnu skladbu tvorili špeciálny pedagóg, školský špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg, psychológ, sociálny pracovník, rehabilitačný pracovník, technický pracovník, prípadne ďalší odborní pracovníci a stanoviť normatív počtu pracovníkov na počet zdravotne postihnutých a zdravotným postihnutím ohrozených detí a mládeže.
13. Doriešiť inštitút pracovníka zariadenia špeciálnopedagogického poradenstva s profiláciou na špecifické úkony (odborný pracovník, samostatný odborný pracovník, odborný pracovník – špecialista, vedecko-výskumný pracovník).
14. Riešiť otázky pracovného zaradenia, úväzku, časového harmonogramu práce a odmeňovaní jednotlivých pracovníkov zariadení špeciálnopedagogického poradenstva. novelou Nariadenia vlády SR č. 229/1994 o miere vyučovacej povinnosti učiteľov a povinnosti výchovnej práce ostatných pedagogických pracovníkov tak, aby činnosť pedagogických pracovníkov týchto zariadení bola postavená na úroveň učiteľa – špeciálneho pedagóga.
15. Upresniť kvalifikačné požiadavky pre pracovníkov zariadení špeciálnopedagogického poradenstva (požadované vzdelanie a dĺžka odbornej praxe)
16. Spoločne so zástupcami vysokých škôl vytvoriť podmienky pre zapracovanie problematiky špeciálnopedagogického poradenstva do systému pregraduálneho a postgraduálneho špecializačného štúdia pedagogických a odborných pracovníkov.
17. Vypracovať základné metodické materiály – pedagogickú dokumentáciu pre prácu špeciálnopedagogických poradenských zariadení s dôrazom na vstupnú a priebežnú špeciálnopedagogickú diagnostiku a zameraním na raný, predškolský a školský vek zdravotne

postihnutých a zdravotným postihnutím ohrozených detí a mládeže a to v intenciách štatistického výkazu Škol (MŠ SR) 5 – 01 o špeciálnopedagogickej poradni a detskom integračnom centre.

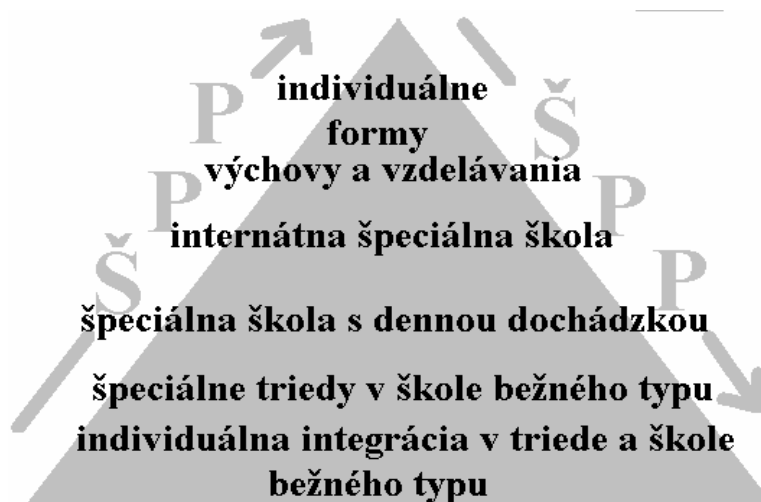
18. Zabezpečiť aby zariadenia špeciálnopedagogického poradenstva poskytovali svojim klientom špeciálnopedagogické služby a intervencie aj po ukončení prípravy na povolanie.
19. V spolupráci so vzdelávacími inštitúciami rozpracovať Konceptiu špeciálnopedagogického poradenstva do konkrétnych cieľov a úloh vo vzťahu ku každému postihnutiu zvlášť.

ZÁVER

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že uvedené odporúčania by mali vyústiť do zmeny celkovej filozofie koncepcie špeciálnopedagogického poradenstva.

Predmetný návrh koncepcie je rámcový, predstavuje otvorený systém, ktorý je potrebné systematicky a sústavne dotvárať vo vzťahu k objektívnym potrebám špeciálnopedagogického terénu a k ekonomickým možnostiam jednotlivých regiónov.

Jej charakteristickým rysom by mala byť väčšia otvorenosť a pružnosť celého systému, pričom základný princíp fungovania špeciálnopedagogických poradenských zariadení je načrtnutý v nasledujúcej schéme.

V ľavej odvesne trojuholníka vystupujú špeciálnopedagogické poradenské zariadenia predovšetkým v úlohe diagnostika, ktorý pripravuje a predkladá návrhy na najoptimálnejší spôsob výchovy a vzdelávania zdravotne postihnutých a zdravotným postihnutím ohrozených detí a mládeže, pričom sa snaží (podľa možnosti) o výber čím bližšie k základni trojuholníka.

Pravú odvesnu tvorí aktívne pôsobenie zariadení špeciálnopedagogického poradenstva (prostredníctvom svojich služieb) smerom k integrácii zdravotne postihnutého a zdravotným postihnutím ohrozeného žiaka a aktívne sa usiluje o jeho posun smerom k základni predmetného trojuholníka.

Analýza súčasného stavu špeciálnopedagogického poradenstva poukázala o. i. na tendenciu postupnej konvergencie činnosti špeciálnopedagogických poradní a detských integračných centier.

V detských integračných centrách, ktoré sú orientované na pomoc všetkým zdravotne postihnutým a zdravotným postihnutím ohrozených detí a mládeže, sa v rámci jednotlivých pedití postupne profilujú odborníci pre úsek priamej práce a poradenských služieb.

Naopak v špeciálnopedagogických poradniach, ktorých činnosť je legislatívne viazaná na jeden príslušný druh postihnutia každodenná prax poukázala (vzhľadom na mimoriadne vysoký počet viacnásobne postihnutých detí) na potrebu rozšírenia ich pôsobnosti aj na iné pédie.

V tomto ponímaní príde onedlho k viac - menej k úplnému vzájomnému prekrytiu činností oboch špeciálnopedagogických zariadení v jeden typ a k vytváraniu regionálnych špeciálnopedagogických centier s vlastnými pracoviskami – detašovanými pobočkami pre jednotlivé typy postihnutí tak, aby ich sieť bola rovnomerne rozvetvená na území SR a prístupná klientom, ktorí ich služby a intervencie vo svojom živote potrebujú a využívajú.

Z výsledkov analýzy však okrem potreby skvalitnenia každodennej poradenskej činnosti jednoznačne vyplýva aj požiadavka metodického usmerňovania, vypracovania a distribúcie metodických materiálov, potreba zabezpečenia ďalšieho odborného rastu poradenských pracovníkov atď.

Z vyššie uvedených dôvodov odporúčame v rámci návrhu aktualizácie koncepcie špeciálnopedagogického poradenstva reprofiliáciu oboch špeciálnopedagogických poradenských zariadení.

Ťažiskom práce detských integračných centier by mala byť naďalej priama poradenská činnosť zdravotne postihnutým a zdravotným postihnutím ohrozeným deťom, ich rodičom, pedagógom a iným záujemcom v intenciách § 4 ods. a) až h) vyhlášky MŠ SR č. 43/1996 Z. z. o podrobnostiach o výchovnom poradenstve a o poradenských zariadeniach.

V tomto chápaní by sa postupne časť špeciálnopedagogických poradní reprofilovala na detské integračné centrá.

Z druhej časti špeciálnopedagogických poradní by sa postupne zriadilo navrhované špeciálnopedagogické metodické centrum, ktorého hlavnou úlohou by bolo po metodickej stránke riadiť a zosúladiť činnosť jednotlivých poradenských zariadení, v spolupráci s vysokými školami a Štátnym pedagogickým ústavom a iných inštitúcií uskutočňovať realizáciu výskumných úloh na úseku starostlivosti rezortu školstva o zdravotne postihnuté a zdravotným postihnutím ohrozené deti a mládež, pripravovať a distribuovať metodické materiály, organizovať preškoľovanie – doškoľovanie, rôzne školiace akcie pre zvyšovanie odbornosti z oblasti špeciálnopedagogického poradenstva, odborné semináre pre pracovníkov špeciálno-pedagogických poradenských zariadení a pod. Je samozrejmé, že časť konkrétneho úväzku jednotlivých pracovníkov by tvorila priama práca s klientom.

V rámci navrhovanej koncepcie zvýšenia funkčnosti zariadení špeciálnopedagogického poradenstva a ich poslanie v spoločnosti považujeme za potrebné uskutočniť perspektívne nasledovné aktivity, ktoré presahujú rámec pôsobnosti rezortu MŠ SR.

- Pripraviť podklady pre spoločné rokovanie na úrovni ministerstiev zástupcov rezortov školstva zdravotníctva a sociálnych vecí s cieľom zosúladiť ich spoločné pôsobenie v rámci komplexnej starostlivosti o zdravotne postihnuté a zdravotným postihnutím ohrozené deti a mládež,

doriešiť základné otázky medzirezortnej depistáže a evidencie určenej pre celoslovenské, krajské a okresné plánovanie personálneho, finančného a materiálneho zabezpečenia komplexnej starostlivosti.

- V rámci medzirezortných dohovorov prepracovať a realizovať systém financovania niektorých služieb špeciálnopedagogických poradenských zariadení z prostriedkov zdravotných., resp. sociálnych poisťovní.